

1517) halkanın önemli bir kısmı Kahire'de emniyet ve asayişini koruma görevini yürütüyordu (Halîl b. Şâhin ez-Zâhirî, s. 116). el-Melikü'l-Müeyyed Şeyh el-Mahmûdî (1412-1421) askerlik sistemi üzerinde ıslahat yaptıysa da getirdiği düzenlemeler kısa ömürlü oldu ve halkanın çöküşünü durduramadı. Bu konuda aldığı tedbirlerin bir kısmı oğlu tarafından ilga edilirken Barsbay da (1422-1438) Şeyh el-Mahmûdî'nin politikasına tamamiyle son verdi ve o andan itibaren halka önemini daha çok kaybetti.

Memlûkler zamanında Bilâdüşşâmiyye halkası, bölgenin askerî gücü içinde sultan memlûkleri karşısında devamlı güç kaybeden Mısır halkasından daha iyi bir konuma sahip bulunuyordu. Halîl b. Şâhin'in (ö. 873/1468), bu bölgedeki merkezlerde görev yapan halka mensuplarının mevcudu hakkında verdiği rakamlar bunu açıkça göstermektedir; mesele Dimaşk'ta 12.000, Halep'te 6000 iktâlî halka askeri bulunuyordu. Suriye halka birlikleri de halkanın çöküşüne paralel olarak güç kaybına uğramışlar, fakat her şeye rağmen varlıklarını Osmanlı hâkimiyetine kadar devam ettirmişlerdir.

BİBLİYOGRAFYA :

İbnü'l-Esir, *el-Kâmil*, I, 557; XII, 99; İbn Şeddâd, *Târîhu'l-Meliki'z-Zâhir* (nşr. Ahmed Huttayt), Beyrut 1983, s. 57, 142, 281, 298, 332-338; Ebû Şâme, *Kitâbü'r-Ravzateyn*, I/1, s. 11, 179, 180; İbn Fazlullah el-Ömerî, *Mesâlik* (Eymen), s. 28; Kalkaşendî, *Şubhu'l-a'şâ* (Şemseddin), IV, 15, 16, 50-53; Makrîzî, *el-Hıttâ*, I, 87-91, 95; II, 88, 215-219; a.mlf., *es-Sülûk*, I, 122; II, 841-846, ayrıca bk. İndeks; a.e.: *Histoire des sultans mamlouks de l'Égypte* (trc. M. Quatremère), Paris 1837-45, I/2, s. 200-202; Halîl b. Şâhin ez-Zâhirî, *Zübdetü Keşfi'l-memâlik* (nşr. P. Ravaise), Frankfurt 1413/1993, s. 115, 116, 130-136; Süyûtî, *Hüsnü'l-muâdara*, II, 93; Uzunçarşılı, *Medhal*, s. 422-429; E. Ashtor, *et-Târîhu'l-İktisâdî ve'l-İctimâ'î li's-şarkı'l-evsaf fi'l-üşûri'l-vüştâ* (trc. Abdülhâdi Able), Dimaşk 1985, s. 369-375; Ramazan Şeşen, *Salâhaddin Eyyübî ve Devlet*, İstanbul 1987, s. 232-255; Hasan el-Bâşâ, *el-Fünûnü'l-İslâmiyye ve'l-vezâ'if 'ale'l-âşâri'l-'Arabiyye*, Kahire, ts. (Dârü'n-Nehdati'l-'Arabiyye), I, 365-368, 428-429; III, 1122-1123; A. N. Poliak, "The Influence of the Chingiz-Khân's Yâsa upon the General Organization of the Mamluk State", *BSOAS*, X (1940-42), s. 872; D. Ayalon, "Studies on the Structure of the Mamluk Army", a.e., XV (1953), s. 448-459; a.mlf., "Halka", *El²* (Fr.), III, 101-102; M. C. Şehabeddin Tekindağ, "XIV. Asrın Sonunda Memlûk Ordusu", *TD*, XI/15 (1960), s. 87-88, 92-93; M. Recâi Reyân, "el-İktâ'ü'l-'askerî fi'l-'ahdeyni'l-Memlûkî ve'l-'Osmânî", *ed-Dâre*, XV/2, Riyad 1409, s. 11-45.

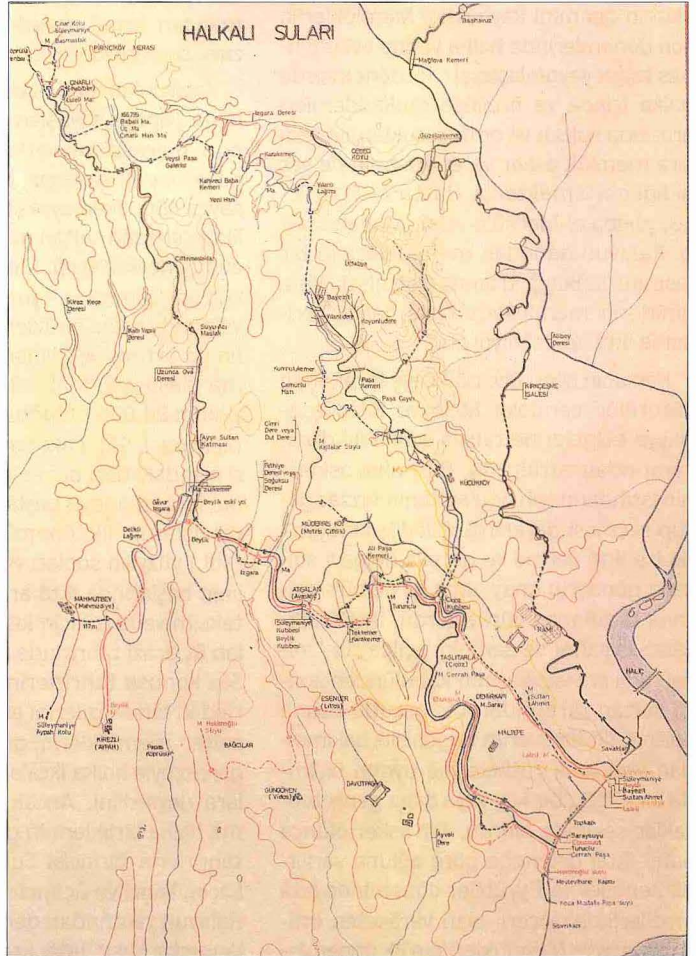
İSMAİL YÜÇİT

HALKALI SULARI

İstanbul'un sur içi bölgesine içme suyu sağlayan en eski tesisler.

İstanbul surlarının batısındaki Halkalı köyü ile kuzeybatısındaki Cebeciköy arasında kalan araziden çıkararak on altı bağımsız isâle hattı vasıtasıyla şehrin ihtiyacını karşılayan sulara Halkalı suları veya "cevâmî-i şerîfe suları" denir. Fetihden önceki dönemlerde de şehrin sularının bu alandan geldiği bilinmektedir. İlk tesislerin Geç Roma devrinde Hadrianus (117-138), I. Konstantinos, Valens ve I. Theodosios (379-395) zamanlarında yapıldığı hakkında çeşitli bilgiler bulunmaktadır. Ayrıca Valens veya Theodosios tarafından Belgrad ormanlarından da şehre su getirilmiştir (bk. BÜYÜK BENT). 368 yılında Valens'in yaptırdığı kabul edilen Bozdoğan Kemerinin üst kotu deniz seviyesinden 61-62 m. yüksekliğindedir ve şehrin yüksek yerlerine ancak bu kemer üzerinden su akıtılır; Belgrad ormanlarından gelen sular ise 34 metrenin altındaki yerlere dağıtılabilir.

Geç Roma devrinde Bozdoğan Kemerini üzerinden geçen suların Halkalı sularından hangisi olduğu kesinlikle bilinmemekle beraber, bunların Mahmutbey civarındaki Mâzul (Mazlum) Kemer ve Habipler ile Küçükköy arasındaki Kara Kemer ve Kumrulu Kemer üzerinden gelen suları oluşturduğu sanılmaktadır. Bizans'ın ilk devirlerinde şehir içerisinde birçok sarnıç inşa edilerek suların bol olduğu mevsimlerde depolama yapılmış ve ayrıca yağmur sularından da faydalanılmıştır. VII. yüzyıldan itibaren şehri kuşatanlar isâle hatlarını tahrip ederek halkı teslim zorladıklarından su biriktirme ihtiyacı büyük önem kazanmış ve çok sayıda açık veya kapalı sarnıç yapılmıştır. Açık sarnıçların depoladığı su hacmi yaklaşık 700.000 m³ tutarında olup bunlar Aetius (Vefa Stadı), Aspar (Çukurbostan) ve Hagios Mokios (Altımermer) sarnıçlarıdır. Başta Yerebatan ve Binbirdirek olmak üzere kapalı sarnıçların toplam hacmi ise 200.000 m³ civarındadır. Latin istilâsında (1204) surların dışındaki tesislerle birlikte şehir su şebekesi de tamamen tahrip edildiğinden halkın su

Halkalı sularının isâle planı

İhtiyacı önemsiz bazı isâlelerin dışında yalnız sarnıçlardan karşılanmıştır. İstanbul'un fethinden sonra Fâtiht Sultan Mehmed'in emriyle eski su yollarının tamir ve tevsiine başlanmıştır, ayrıca yeni sular bulunarak isâle hatlarına katılmıştır. Fâtiht tarafından tamir ve tevsi ettirilen Halkalı sularının, Mâzul Kemer üzerinden geçen ve sonradan Beylik suyu adını alan su yolu ile Turunçluk, Fâtiht ve Şadırvan suları olduğu bilinmektedir. Halkalı sularına dahil olan sular şunlardır:

Beylik Suyu. Mâzul Kemer üzerinden Fâtiht Sultan Mehmed'in sarayına giden su yolu olup bu adı I. Mahmud devrinde (1730-1754) tamir ve tevsi edildikten sonra almıştır. Bir Roma kemeri olan Mâzul Kemer ile Atışalanı, Taşıtlarla (Gaziosmanpaşa), Edirnekapı yönünden gelerek Bozdoğan Kemeri üzerinden geçip saraya giden bu su yolunun ilk defa Fâtiht tarafından yaptırıldığı, Millet Kütüphanesi'nde bulunan 1584 tarihli bir haritada Mâzul Kemer'in üzerine yazılmış olan, "Büyük kemerdir ki Sultan Mehmed Han-tâbe serâhu- hazretlerinin zamanından beri sarây-î âmirelerinin suyu üstünden câridir" ibaresinden öğrenilmektedir. Daha sonra I. Mahmud tarafından yeni su kaynakları ilâve ettirilen tesisin birçok bö-

lümü tekrar inşa edilmiş ve oldukça iyi bir haritası yaptırılmıştır. Şebeke Ayasofya İmaretinde ve Topkapı Sarayında son bulur; kaynağı Mahmudiye (Kalfaköy, günümüzde Mahmutbey semti) civarındadır. Aypah deresi ve Mâzul Kemer'den geçerek Atışalanı'ndaki kubbeye, oradan Mimar Sinan yapısı Avasköy (Tekkemer) ve Ali Paşa kemerleri üzerinden geçtikten sonra Taşıtlarla kubbesine, ardından Topçular, Edirnekapı, Karagümrük, Fâtiht Camii, Bozdoğan Kemeri, Beyazıt, Reşid Paşa Türbesi, Irgatpazarı, Atik Ali Paşa Camii, Sultan Mahmud Türbesi, Topraksokak yönüyle Bâb-ı Hümâyün'un bitişindeki teraziye, buradan da Ayasofya Camii ile sebil ve imaretine su verdikten sonra Topkapı Sarayı'na girer; toplam otuz yedi yere su dağıtır.

Turunçluk (Turunçlu) Suyu. Fâtiht Sultan Mehmed tarafından getirtilen bu suyun kaynağı Ayvalidere civarında Ali Paşa Kemeri diye bilinen kemerin yakınındadır. Mevlânâkapı'dan şehre girer; Haseki civarındaki teraziden çeşitli yönere dağılır ve yirmi dokuz yere su verir.

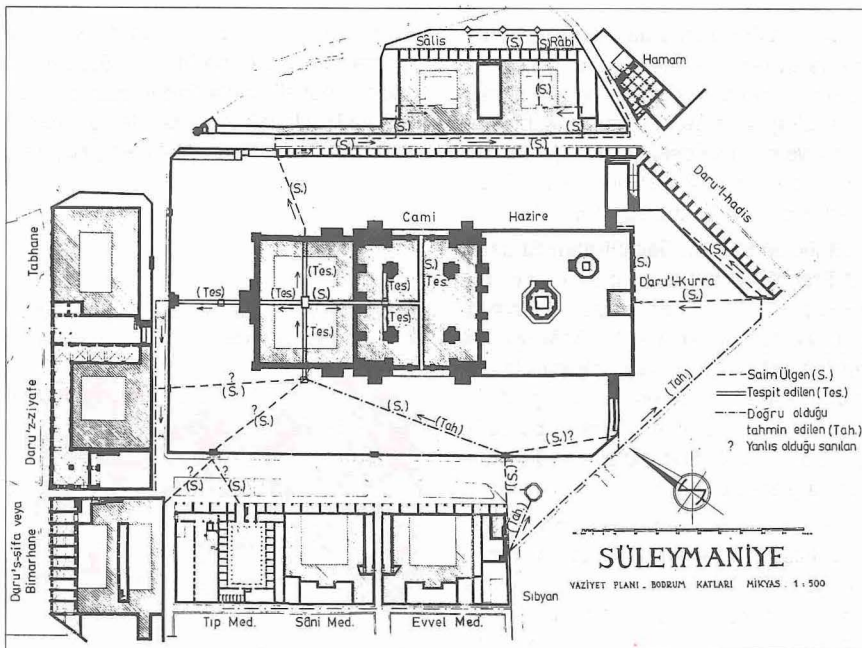
Fâtiht ve Şadırvan Suları. Fâtiht suyu diye anılan ve fetihten hemen sonra yaptırıldığı bilinen su yolunun kaynağı Taşıtlarla yakınındaki Demirkapı civarındadır.

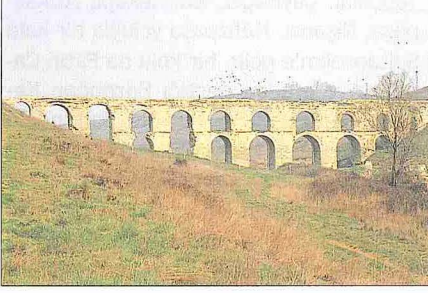
Topçular, Çayırağzı, Edirnekapı, Atikalipaşa, Nişancı, Hâfızpaşa yoluyla bir kolu Sultanselim'e gelir, bir kolu da Fâtiht Camii'ne ve oradan geçtiği Bozdoğan Kemeri üzerinden Beyazıt Meydanı'ndaki maslağa ulaşır. Halkalı sularına dahil olup Fâtiht tarafından yaptırılan diğer bir su yolu ise Şadırvan suyudur. Kaynağı Küçükköy'ün kuzeyinde olup Küçükköy ve Kartaltepe'yi takiben Rami ve Topçular'dan geçerek Edirnekapı civarında Fâtiht suyuna katılır. Eskiden Fâtiht Camii şadırvanına kadar ayrı bir isâle hattının bulunup bulunmadığı hakkında yeterli bilgi yoksa da adını buradan aldığı sanılmaktadır. Fâtiht ve Şadırvan sularından toplam altmış iki yere dağıtım yapılır.

Bayezid Suyu. Halkalı sularının büyüklerindedir. II. Bayezid tarafından yaptırılmış olup Cebeciköy'ün güneyinde Kireçhane ve Vâlide dereleriyle Koyundere kenarındaki üç ayrı kaynaktan çıkar ve birçok katmayı da aldıktan sonra Küçükköy'ün hemen batısından geçerek Taşıtlarla civarında büyük kolla birleşip Edirnekapı'nın güneyinden şehre girer. Karagümrük-Fâtiht Camii yolu ile Bozdoğan Kemeri üzerinden geçerek Beyazıt Camii karşısında İstanbul Üniversitesi'nin merkez binasının bahçe duvarı üzerinde bulunan kubbeye ulaşır. İstanbul Vakıflar Başmüdürlüğü Arşivi'ndeki İstanbul sularıyla ilgili *Vakıf Defteri*'nden, Beyazıt Camii ve Kapalıçarşı dahil toplam altmış üç yere su dağıttığı anlaşılmaktadır.

Mahmud Paşa ve Lâleli Suları. Mahmud Paşa suyu sonradan Lâleli (III. Mustafa) suyu ile birleştirilmiştir. Fâtiht Sultan Mehmed'in sadrazamı Mahmud Paşa tarafından bugün Nuruosmaniye Camii civarında bulunan cami ve hayratına su getirmek için yaptırılmıştır. Başka su ile birleştirildiğinden ilk kaynağının nerede olduğu bilinmemektedir; birleştirilmesinden sonraki kaynağı ise Bayrampaşa dolaylarındadır. Fâtiht suyu gibi bu suyun da önceleri Bozdoğan Kemeri üzerinden geçtiği tahmin edilir. Hisaraltı, Sarmaşık, Safalibostan, Kabakulak, Eskialipaşa, Emîrbuhârî, Hoca Evliya mahallesi, Kanlıbostan, Karataş, İskender Paşa Camii, Devehanı, Saraçhanebaşı, Amca Hüseyin Paşa Medresesi, İbrâhim Paşa Hammamı, Şehzadebaşı Karakolu, Çukurçeşme Meydanı ve Lâleli Camii'nin imaretiyle hayratına su verir. Çukurçeşme Meydanı'ndaki teraziden ayrılan kol ise Acemoğlu Hammamı, Vezneciler, Sabuncu Han, Beyazıt Meydanı, Kürkçüler Kapısı, Çarşıoğlu Kapısı, Kalpakçılarbaşı, Nuruos-

Halkalı sularının en büyüğü olan Süleymaniye su yollarından alınan suyun Süleymaniye Külliyesi'nde dağıtımını gösteren plan (Çeçen, s. 92)

Halkalı sularının ilk kemeri olan Mâzul Kemer ile Mimar Sinan'ın yaptığı Avasköy Kemeri

maniye yoluyla Mahmud Paşa Camii'ne ve hayratına ulaşır. Sistemin su dağıttığı yerlerin toplam sayısı yirmi dokuzdur.

Koca Mustafa Paşa Suyu. II. Bayezid ve Yavuz Sultan Selim'in sadrazamı Koca Mustafa Paşa tarafından yaptırılmıştır. İsale hattı çok kısa olan bu su yolunun kaynağı Bayrampaşa'da yahudi maşatlığı civarındadır. Mevlânâkapı, Takyeci mahallesi, Nişastacılar ve Uzun Yusuf mahallesi yoluyla Akarca'ya ulaşarak Koca Mustafa Paşa Camii ve hayratında sonra erer; altı yere su verir.

Süleymaniye Suyu. Kanûnî Sultan Süleyman tarafından inşa ettirilen bu su yolunun yapılmasındaki esas amaç Süleymaniye Külliyesi'ne su getirilmesi olmakla birlikte bu sistemden Şehzade Camii'ne ve çeşitli yerlere de su verilmiştir. Halkalı sularının gerek isale hattının uzunluğu (50 kilometreden fazla), gerekse debisi bakımından en büyüğüdür. İsale

le hattı iki ana koldan oluşur. Bunlardan Aypah kolu, Mahmutbey'in güneyinde yer alan Papazköy'de (günümüzde Güneşli civarı) 100 m. kotundaki bir kaynaktan çıkarak Mâzul Kemer, Atışalanı'ndaki Avasköy ve Ali Paşa kemerlerinden geçerek Taşlıtarla'daki kubbeye ulaşır. Çınar kolu ise Habipler'deki menbalarından çıkarak Kahveci Baba Kemeri, Kara Kemer ve Kumrulu Kemer'den geçip Küçükköy yakınındaki Taşlıtarla'da bulunan kubbeye diğer kolla birleşir ve Edirnekapı civarından şehre girerek Karagümrük, Fâti Camii, Bozdoğan Kemeri hattının sonundan 90 derece dönüp Esnaf Hastahanesi duvarından bugünkü Çocuk Kütüphanesi'nin duvarı üzerindeki makseme ve oradan da Süleymaniye Külliyesi'ne ulaşır. Yüzlerce katması vardır; sekse yere su verir.

Mihrimah Suyu. Zincirli suyu da denilen tesis, Kanûnî Sultan Süleyman'ın kızı Mihrimah Sultan'ın Edirnekapı'daki hayratına su temin etmek amacıyla yaptırılmıştır. Topçular'da Uçarkatma'dan çıkıp Edirnekapı'dan şehre girerek Mihrimah Camii ve çevresindeki diğer hayratla Atik Ali Paşa (Zincirlikuyu) ve Nişancı Mehmed Paşa camilerine su verir.

Ebüs-suûd Suyu. Şeyhülislâm Ebüsuûd Efendi tarafından yaptırılmıştır. Demirkapı'da 70 m. kotundaki bir kaynaktan çıkarak Topkapı ile Mevlânâkapı arasından şehre girer. Taşmektep, Şehremini, Macuncu hattından geçip Çiftemaslaklar Terazisi'ne çıkarak Ebüsuûd hayratına su dağıtır. Bu sistemden toplam on yere su verilir.

Köprülü Suyu. Sadrazam Köprülü Mehmed Paşa'nın hayratına su temin etmek için yapılmıştır. Halkalı sularının gerek isale gerekse debi bakımından büyüklerinden olup şehir dışındaki kısmı 21 ki-

lometredir. Kaynağı Büyükderbend civarında Karahmetli Çiftliği merasındadır. Uzuncaova deresi boyunca güneye doğru gelen isale hattı, Mâzul Kemer'in sol tarafından geçip Beylik ve Süleymaniye su yollarına paralel olarak onlara yakın bir noktadan Edirnekapı civarında şehre girer. Daha sonra Karagümrük, Bozdoğan Kemeri, Beyazıt, Divanyolu güzergâhı ile Çemberlitaş'a varıp Köprülü hayratına, Vezirhan'a ve civardaki iki çeşmeye su verir.

Cerrah Paşa Suyu. III. Mehmed devrinde (1595-1603) Sadrazam Cerrah Mehmed Paşa tarafından kendi hayratı olan ve adını taşıyan camiye su getirmek için yaptırılmıştır. Taşlıtarla'daki kaynağın dan başlayarak Gümüşsuyu, Takyeci ve İlyazsâde mahalleleri, Topkapı, Hisaraltı, Çubizâde, Karanfillibostan üzerinden Saray Meydanı'na gelir; buradan bir kol Baruthâne Yokuşu başındaki maslağa, diğer bir kol Çiftemaslak, Macuncu, Kalender maslaklarından Molla Fenârî maslağına ve oradan da Cerrahpaşa Camii'ne ulaşır. Bu sudan toplam on yere dağıtım yapılır.

Sultan Ahmed Suyu. Sultan Ahmed Camii'nin inşası sırasında I. Ahmed tarafından yaptırılmıştır. Kaynağı Topçular'da olup Edirnekapı, Sarmaşık, Karagümrük, Fatih Karakolu arkasındaki kütüphane, Bozdoğan Kemeri, Beyazıt Meydanı, Irgatpazarı, Çemberlitaş, Fazlıpaşa yoluyla Sultan Ahmed Camii'ne ulaşır; yirmi yere su dağıtır.

Saray Çeşmeleri Suyu. IV. Murad, I. Mahmud ve Fatma Sultan hayratlarıyla çeşmelerine akar. Bu suyun da kaynağı Taşlıtarla merasındadır. Gümüşsuyu ve Takyeci mahallesi üzerinden gelerek Topkapı ile Mevlânâkapı arasından şehre girer ve Çivicizâde mahallesinden geçip Ka-

1924 yılında yazılan eserlerde gösterilen Halkalı sularının yaz aylarındaki debileri

Masura m³/gün

Beylik (Fâti'ın yaptırdığı ve I. Mahmud'un tevsi ettirdikleriyle birlikte)	80	520
Fâti ve Şadırvan	32	208
Turunçluk	40	260
Mahmud Paşa ve Lâleli	40	260
Bayezid	64	416
Koca Mustafa Paşa	16	104
Süleymaniye	152	988
Mihrimah	12	78
Ebüs-suûd	12	78
Köprülü	64	416
Cerrah Paşa	16	104
Sultan Ahmed	32	208
Saray çeşmeleri	24	156
Hekimoğlu Ali Paşa	40	260
Kasım Ağa	12	78
Nuruosmaniye	12	78
T O P L A M	648	4212

Halkalı sularının Süleymaniye isalesinin Çınar kolu üzerindeki bulunan Kumrulu Kemer

Beylik ve Süleymaniye su yolları üzerinde bulunan Ali Paşa Kemer'i ile Bozdoğan Kemer'i üzerindeki su künkleri

ranfillibostan içerisinden teraziye çıkarak buradan çeşmelere dağılır.

Hekimoğlu Ali Paşa Suyu. Hekimoğlu Ali Paşa tarafından kendi yaptırdığı cami ve çeşmelere su getirmek için inşa ettirilmiştir. Bağcılar'da Kaşıkçı Çiftliği'nden çıktıktan sonra Güngören, Ferhad Paşa Çiftliği, Ayvalidere, Demirkapı, Çınardere, Mevlânâkapı, Mimarağa terazisi, Altımermer ve Küçükhamam terazisine gelir. Buradan üç kola ayrılarak Samatya civarında Çınar mahallesi yönüne doğru dağıtım yapar.

Kasım Ağa (Sekbanbaşı) Suyu. III. Ahmed'in sekbanbaşı olduğu sanılan Kasım Ağa tarafından yaptırılmıştır. Kaynağı Bayrampaşa'da olup Topkapı caddesi, Mevlânâkapı, Hisaraltı, Evliyâ ve Mimar camileri, Odabaşı caddesi, Macuncu Hamamı, Molla Gürânî, Biberağa sokağı ve Haseki caddesi güzergâhı ile geldiği Kasım Ağa'nın vakıf çeşmesine ve Haseki Hastahanesi'ne su verir.

Nuruosmaniye Suyu. 1748-1755 yılları arasında Nuruosmaniye Camii'ne su temin etmek için yaptırılmıştır. Ayvalidere suyu da denilen hattın kaynağı Esenler'de Ferhad Paşa merasındadır. Ayvalidere, Maltepe, Bayrampaşa, Hisaraltı, Edirnekapı, Sarmaşık, Devehanı, Dülgeroğlu Camii, Acemoğlu Meydanı, Hasanpaşa Karakolu, Yahnikapan sokağı, Parmakapı yoluyla Atik Ali Paşa Camii'nden geçerek Serin hazneye gelir ve buradan Nuruosmaniye Camii avlusundaki İmaret haznesine ulaşıp külliye birimlerine dağılır.

Tarihî İstanbul yarımadasına su temin eden kırkçeşme sularının yüzeysel su olmasına karşılık Halkalı suları kaynak suyudur. Kırkçeşme isâlesi halen çalışmakta ve Gaziosmanpaşa civarına su vermektedir. Halkalı sularının hepsi tamamen

harap durumdadır ve toplanan bütün bilgiler eldeki belgelerle yerinde yapılan incelemelere dayanmaktadır. Müze ve kütüphanelerde Halkalı sularına ait on bir adet eski su yolu haritası mevcut olup bunların dördü Fâtihten Mehmed tarafından tamir ve tevsi ettirilen su yollarına, biri Süleymaniye, ikisi Bayezid, üçü Köprülü ve biri de Nuruosmaniye su yollarına aittir.

Şehir surları dışındaki isâle hatlarının toplam uzunluğu 130 km. kadar olan ve suyun naklinde iç çapı 22 santimetrelük künkler kullanılan Halkalı sularının yapımı 1453 yılından 1755 yılına kadar sürmüştür. *Vakıf Defteri*'ne göre bu sulara ait çeşmelerin sayısı 435 ise de günümüzde bunların yarısı dahi gelmemiştir.

BİBLİYOGRAFYA :

Vakıf Defteri, İstanbul Vakıflar Başmüdürlüğü, tür.yer. (13 Mayıs 1930'da İstanbul Vakıflar Umum müdürlüğü tarafından yeni harflere aktarılan defter); *Mecelle-i Umûr-i Belediyeye*, III, 1240-1246; Nâzım, *İstanbul Vilâyeti Şehremânetine Evkaftan Devrolunan Sular*, İstanbul 1925, s. 16-26; Saadi Nazım Nirven, *İstanbul Suları*, İstanbul 1946, s. 155-165; Kâzım Çeçen, *İstanbul'da Osmanlı Devrindeki Su Tesisleri*, İstanbul 1984, s. 25-45; a.m.f., *İstanbul'un Vakıf Sularından Halkalı Suları*, İstanbul 1991; Galip Ata, "İstanbul Evkaf Suları", *Sıhhiye Mecmuası*, sy. 16, İstanbul 1922, s. 123-127.

KÂZIM ÇEÇEN

HALKÂRÎ

Tezhip sanatında
altınla çalışılan bir bezeme tarzı.

Kelime, sözlükte "süslemek" anlamına gelen Arapça *haly* kelimesiyle "iş" anlamındaki Farsça *kâr* ve nisbet ekinden meydana gelmiştir (haly-i kâr > hal-kârî). Varak altının ezilip jelatin eriğiğiyle karıştırılması ile hazırlanan zermürükkebin yoğunluğunun dereceli olarak kullanılması sonucunda elde edilen gölgeli tezyinata halkârî adı verilir. Gölgeleme işlemi iki şekilde yapılır. En çok uygulanan ve sadece halkârî adıyla anılan teknik şudur: Jelatin eriğiğiyle sulandırılmış olarak fırçaya yeterli miktarda alınan altının yaprak uçlarına doğru sürülmesiyle altın zerrecilerinin ağırlığı uçlarda topla-

1930 yılında yapılan incelemelere göre Halkalı sularının isâle hatlarının durumu

Adı	Galeri m.	Künklü galeri m.	Künk m.	Kurşun m.	Pikboru m.	Toplam m.	Durum
Beylik (Fâtihten ve I. Mahmud tevsipleri ile birlikte)	4600		6200		3300	14.100	akar
Fâtihten ve Şadırvan			800		100	900	akar
Turunçluk	400		6900		1100	8400	battal-akar
Mahmud Paşa ve Lâleli	100		900			1000	akar
Bayezid	3000		8100			11.100	akar
Koca Mustafa Paşa	1550		700		200	2450	akar
Süleymaniye Çınar kolu	5400		11.400		200	17.000	battal
Süleymaniye Aypah kolu	2800		2000			4800	battal (bu rakam yanlış olup ana isâle kolunun uzunluğu yaklaşık 15.000 metredir)
Mihrimah	300		4400		300	5000	battal
Ebüs-suûd	450		1500		1400	3350	akar
Köprülü	4000		17.000			21.000	battal
Cerrah Paşa	520		3000			3520	battal-akar
Sultan Ahmed	1500		200			1700	akar
Saray çeşmeleri	500		2800			3300	akar
Hekimoğlu Ali Paşa	3400	400	6300		900	11.000	akar
Kasım Ağa	---	---	---	---	---	---	bilgi yok
Nuruosmaniye	1800		3100	1300	150	6350	akar